

Motion till riksdagen

1986/87:Jo 154

Lars Ernestam m. fl. (fp)

Ändring i jordförvärvslagen (1979:230), m. m.
(prop. 1986/87:122)

Jordförvärvslagen syftar till att främja uppbyggnaden och vidmakthållandet av effektiva familjeföretag och att stärka sambandet mellan ägande och brukande. Den skall främja en fortsatt strukturrationalisering inom jord- och skogsbruket samt stå i överensstämmelse med de regionalpolitiska strävandena.

Folkpartiet har sedan lång tid tillbaka riktat kritik mot jordförvärvslagen och dess tillämpning. Kritiken har främst tagit sikte på att strukturrationalisering i för stor omfattning fått gå före regionalpolitiska önskemål att i skogsbygd och mellanbygd behålla de små jordbruken. Detta har bidragit till en ökande avfolkning av landsbygden. Vidare anser folkpartiet att bestämmelser om prisprövning och bosättningsplikt innebär ingrepp i äganderätten, den personliga friheten och integriteten av oacceptabel omfattning.

Folkpartiet har krävt en parlamentarisk utredning för en grundlig översyn av jordförvärvslagen. Översynen borde ha inletts med en utvärdering av lagens effekter på svenskt jordbruk samt särskilt om lagen uppfyllt ovan angivna mål. Mycket tyder på att så inte varit fallet. Därmed skulle utvärderingen kunnat ha lett fram till förslag om en annorlunda jordförvärvslag eller ett avskaffande av lagen. Det går exempelvis att peka på att målet att stärka sambandet mellan ägande och brukande icke uppnåtts. Tvärtom har det minskat under den tid lagen varit i kraft, då antalet arrenden ökat. En bidragande orsak härtil kan ha varit att jordbruksfastigheter vid generationsväxlingar i stor omfattning behållits i dödsbo eller som samägda och utarrenderats därför att delägare vid försäljning riskerat att få avslag på förvärvsansökan å annan jordbruksfastighet.

Regeringen har i stället valt att tillsätta en ensamutredare och att begränsa utredningstiden så kraftigt att någon utvärdering av jordförvärvslagen inte varit möjlig. Det tycker vi är en allvarlig brist när det gäller reformeringen av en lag av så vital betydelse för vår livsmedelsproduktion och utvecklingen av vår landsbygd.

Vi kommer i fortsättningen att driva kravet att den nya jordbruksutredning som vi begärt för en total översyn av jordbrukspolitiken, inledningsvis gör en utvärdering av jordförvärvspolitiken under 1980-talet. Vad som härvid framkommer bör vägas in i förslaget till ny jordbrukspolitik. I avvaktan härpå framför vi i denna motion de synpunkter och yrkanden som föranleds av proposition 1986/87:122.

De ändringar som föreslås i jordförvärvslagen syftar till att öka regionalpolitiska strävanden på bekostnad av strukturrationalisering, minska lantbruks-

nämndernas möjligheter att avslå förvärvsansökningar, förenkla handlägningsförfarandet och minska antalet överklaganden. Vi tycker att vissa av de föreslagna förändringarna är steg i rätt riktning men vi vill gå längre.

Folkpartiet har i en partimotion till årets riksdag föreslagit att små jordbruksfastigheter undantages från prövning enligt jordförvärvslagen. Utredaren har undersökt denna möjlighet men har inte hittat någon framkomlig väg. Han framhåller att det är svårt att fastställa en generell storleksgräns – förutsättningarna är väsentligt olika i Skåne och i Norrland – och att jordbruksfastigheter ofta har flera registerbeteckningar. I den mån det finns exakta arealuppgifter så är de inte fördelade på registerenhet och därmed skulle i lagfartssammanhang inskrivningsdomaren ställas inför en omöjlig uppgift. Utredaren anser ej heller att det går att begränsa antalet förvärvsansökningar genom att ta undan fastigheter med låga taxeringsvärden eftersom byggnation och övriga förhållanden är olika. Han pekar i stället på möjligheten att vid nästa omtaxering av jordbruksfastigheter överföra fler till "annan fastighet". Detta får dock påtagliga skattemässiga konsekvenser för ägaren. Vi har respekt för de konstateranden som utredaren gjort men situationen pekar, som vi tidigare framhållit, på att det är en brist att utredningstiden inte medgett en ordentlig utvärdering av jordförvärvslagen och dess tillämpning. En reform av det slag folkpartiet förordat har genomförts i Danmark. Vi anser att en sådan reform måste studeras ytterligare i den översyn vi begär.

Om de små jordbruken tills vidare inte kan undantas från förvärvsprövning är det viktigt att en reform av jordförvärvslagen leder till att de vid förvärvsprövning ändå tillåts leva vidare i största utsträckning. De små jordbruken har visat sig ha stor betydelse som bas för kombinationsverksamhet i skogsbygd och mellanbygd. Landsbygden har avfolkats i takt med att lantbruksnämnderna allt för ensidigt betonat storleksrationalisering. Vi har numera ej heller något primärt behov att skapa rationellare enheter som leder till ökad produktion. Överskotten är redan allt för stora och det har visat sig att stordriftsfördelarna inom jordbruket inte längre är lika entydiga.

Vi tycker därför att det är bra om behovet av storleksrationalisering nu tonas ned, men ifrågasätter om den föreslagna punkt 1 i 4 § behövs för att tillgodose det lilla behov av tvångsmässig storleksrationalisering som kan förekomma. En frivillig sådan är ju alltid möjlig genom marknadsmässig uppgörelse mellan säljare och köpare. Enligt den angivna punkten får förvärvstillstånd vägras "om det är av allmänt intresse att egendomen tas i anspråk för jordbrukets och skogsbrukets rationalisering".

Den föreslagna formuleringen innehåller två oklarheter: För det första "får vägras" vilket medför att lagen kan tolkas på olika sätt av olika lantbruksnämnder, arigenom tillämpningen riskerar att bli både godtycklig och för den enskilde oförutsebar. Detta har t. ex. påpekats av kammarrätten i Jönköpings län. Denna försämring av rättssäkerheten blir särskilt negativ i samband med uttrycket "allmänt intresse" i 4 § punkt 1. I likhet med flera remissinstanser finner vi detta uttryck oklart.

För att öka rättssäkerheten vill vi därför precisera och i förhållande till propositionen begränsa de situationer när punkt 1 skulle kunna få aktualitet. Genom att i lagtexten föra in ordet "påtagligt" före "allmänt intresse" kan

vidare karaktären av undantagsbestämmelse markeras.

I propositionen beskrivs sju olika tillfällen när punkt 1 enligt föredraganden kan tillämpas. Vi kan inte acceptera alla dessa. De situationer när punkt 1 kan tillämpas gäller enligt vår uppfattning i första hand följande två: vid försäljning till utomstående av jordbruksfastighet vartill grannfastighet under lång tid haft arrenderätt och anpassat produktion, maskinpark m. m. härtill, samt då en mindre jordbruksfastighet med klart olämplig arrendering – t. ex. smala spridda skogsskiften som inte medger rationellt skogsbruk – försålts till utomstående. Däremot avvisar vi punktens tillämpning i det fall som i propositionen beskrivs på följande sätt: "I Götalands och Svealands slättbygder är det fortfarande av allmänt intresse att ett företag kan bedriva så stor vegetabilieproduktion att brukaren får sin huvudsakliga inkomst och sysselsättning från det". Vi avvisar också motivet att allmänt "förbättra ägostrukturen". Vi anser inte heller att "det allmänna intresset" bör belysas i länsprogram för jordbruket och skogsbruket. I avvaktan på den översyn vi begär bör riksdagen göra ett tillkännagivande till regeringen av ovanstående innebörd.

Förslaget till uppmjukning av prisprövningen anser vi vara otillräckligt. Bestämmelsen om prisprövning bör tas bort. Allt fler personer med insikter i jordbrukspolitik framhåller nu att vi måste minska regleringarna och låta marknadsekonomi få ökad tyngd om vi skall komma till rätta med våra stora överskottsproblem. Ett steg i denna riktning är att låta marknaden avgöra priset på jordbruksfastigheter. De fördelar som kan finnas med att ha en prisprövning att tillgripa för att uppnå vissa jordbrukspolitiska syften i enstaka fall uppväger inte de nackdelar som är förenade med motsvarande inskränkning i äganderätten och den personliga friheten. Det har dessutom kunnat noteras flera exempel på att lantbruksnämnder – som saknar juristkompetens – använt sig av undantagsbestämmelser i lagstiftningen för att uppnå ovidkommande syften. Av denna anledning och för att göra regelsystemet mindre svåröverskådligt bör ambitionen vara att minska antalet lagparagrafer och bestämmelser. 4 § punkt 4 bör således utgå.

Av samma skäl som angetts ovan yrkar vi dels på att avslagsgrunden i 6 § punkt 1 för oförmodad bosättning tas bort, dels att 10 § – varigenom bosättnings- och brukningsplikt kan föreskrivas – utgår i sin helhet. Statistik från jordförvärvslagens tillämpning visar att bestämmelserna utnyttjats i undantagsfall. Bosättning är en självklarhet i det övervägande antal fall då en jordbruksfastighet förvärvas, den är helt enkelt en huvudanledning till förvärvet. Om det i några enstaka fall finns personliga skäl för en förvärvare att inte omgående eller över huvud taget bosätta sig, så får dessa skäl accepteras.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om översyn av jordförvärvslagen,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillämpningen av 4 § punkt 1,

3. att riksdagen beslutar att i 4 § punkt 1 föra in ordet "påtagligt" före "allmänt intresse",
4. att riksdagen beslutar avskaffa prisprövningen genom att 4 § punkt 4 utgår,
5. att riksdagen beslutar avskaffa bosättningskravet genom att 6 § punkt 1 samt 10 § utgår.

Mot. 1986/87
Jo154

Stockholm den 21 april 1987

Lars Ernestam (fp)

Leif Olsson (fp)

Anders Castberger (fp)

Bengt Rosén (fp)